

Dutch Sustainability Research

Duurzaam beleggen bij
charitatieve instellingen

Dutch Sustainability Research

Duurzaam beleggen bij **charitatieve instellingen**

Marcel Jeucken
Dutch Sustainability Research

Anna Pot
Robert Smallegange
ING Investment Management

Maart 2004

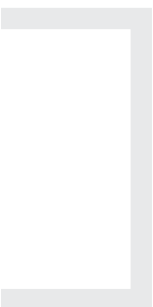
Inhoud

Management samenvatting	4
1. Inleiding	8
1.1 Aanleiding	9
1.2 Doelstelling	9
1.3 Afbakening	9
2. Onderzoeksmethodiek	10
3. Resultaten van het onderzoek	12
3.1 Respons	13
3.2 Kenmerken van de onderzochte groep	13
3.3 Betekenis van duurzaam beleggen voor charitatieve instellingen	16
3.4 Duurzaam beleggingsbeleid	19
4. Analyse van de resultaten	26
4.1 Representativiteit	27
4.2 Houding ten opzichte van duurzaam beleggen	27
4.3 Duurzaam beleggingsbeleid	27
5. Conclusies	30
Appendix A	32
Selectie charitatieve instellingen	
Appendix B	34
Enquête Duurzaam Beleggen onder charitatieve instellingen in Nederland	

Management **samenvatting**

- In dit onderzoek staat centraal hoe charitatieve instellingen in Nederland tegen het duurzame beheer van hun eigen vermogen aankijken. Daartoe is de mate waarin charitatieve instellingen in Nederland hun vermogen al duurzaam beleggen in kaart gebracht, is het inzichtelijk gemaakt wat hiervoor de redenen zijn en is geïnventariseerd hoe duurzaam beleggen in de praktijk door charitatieve instellingen wordt toegepast. Er is gekozen om te focussen op de grotere, met name fondsenwervende, charitatieve instellingen (met een beheerd vermogen van meer dan één miljoen euro). De respons ratio van de enquête was met 32% meer dan twee keer zo groot als de respons ratio voor een vergelijkbare studie uit 2003 over duurzaam beleggen bij Nederlandse pensioenfondsen.
- De aanleiding van dit onderzoek is tweeledig. Enerzijds is het een vervolg van een vergelijkbaar onderzoek van Just Pensions dat in 2003 in Groot-Brittannië is uitgevoerd. Dit onderzoek was een reactie op het voorstel van de Britse regering dat de grotere charitatieve instellingen net als pensioenfondsen in Groot-Brittannië jaarlijks moeten gaan rapporteren over de toepassing van sociale en milieucriteria voor het vermogensbeheer. Anderzijds is de aanleiding voor de enquête de steeds luider wordende roep in Nederland dat charitatieve instellingen hun maatschappelijke doelstellingen ook tot uiting moeten brengen in hun vermogensbeheer.
- Vrijwel alle charitatieve instellingen (87%) waren het er over eens dat duurzaam beleggen een belangrijke ontwikkeling is. Dat is duidelijk meer dan bij de Nederlandse pensioenfondsen (63%). Wel bleken de charitatieve instellingen verschillend tegen de eventuele gevolgen voor het risico en rendement van duurzaam beleggen aan te kijken.
- Hoewel de meerderheid (59%) denkt dat duurzaam beleggen geen significante invloed heeft op het rendement of risico, denkt 32% dat dit toch zal resulteren in een daling van het rendement. Verder denkt een ruime meerderheid van 66% dat inzicht in de duurzaamheidsprestaties van ondernemingen leidt tot een betere inschatting van de risico's van ondernemingen.
- Opvallend is dat 70% van de ondervraagde charitatieve instellingen van mening is dat zij een rol hebben te spelen in het bevorderen van duurzaam beleggen. Geen enkele instelling bleek het hier mee oneens te zijn.
- Ruim 30% van de charitatieve instellingen is concreet actief op het terrein van duurzaam beleggen (hiervan heeft 22% een concreet beleid ontwikkeld) en nog eens 30% overweegt een duurzaam beleggingsbeleid te gaan ontwikkelen. In het VK heeft al 40% van de charitatieve instellingen een beleid als het gaat om duurzaam beleggen.
- Het duurzaam beleggingsbeleid blijkt voornamelijk te worden toegepast voor de aandelenportfolio (81%). In slechts 31% wordt gebruik gemaakt van het beleid voor de vastrentende portfolio (zoals bedrijfs- en landenobligaties).
- Als belangrijkste reden voor het opstellen van een duurzaam beleggingsbeleid werd het passen bij de missie van de organisatie genoemd (64%). Ondanks deze hoge score, blijken Britse charitatieve instellingen op dit punt voorop te lopen omdat daar 90% van de ondervraagde charitatieve instellingen de missie als belangrijkste reden noemde.

- De meeste gebruikte methodiek voor duurzaamheidscreening blijkt een combinatie van uitsluiting en best-in-class (of relatieve) criteria te zijn (40%). Verder is het gebruik van alleen uitsluitende criteria populair (29%). Het gebruik van het stemrecht of directe engagement met de ondernemingen in de beleggingsportfolio blijkt (nog?) geheel niet te worden toegepast. In het VK wordt door maar liefst 30% van de charitatieve instellingen van het stemrecht gebruik gemaakt, alsmede van directe engagement (27%).
- Sociale onderwerpen blijken veel vaker van belang te worden gevonden dan milieu onderwerpen. Bij de Nederlandse pensioenfondsen was eerder al een vergelijkbaar beeld waargenomen. Kinderarbeid werd door de meeste charitatieve instellingen genoemd als een belangrijk onderwerp, gevolgd door arbeidsomstandigheden, mensenrechten en wapens.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

De aanleiding van dit onderzoek is tweeledig. Enerzijds is het een vervolg van een vergelijkbaar onderzoek van Just Pensions wat eerder dit jaar in Groot-Brittannië is uitgevoerd. Dit onderzoek was een reactie op het voorstel van de Britse regering dat de grotere charitatieve instellingen net als pensioenfondsen in Groot-Brittannië jaarlijks moeten gaan rapporteren over de toepassing van sociale en milieucriteria voor het vermogensbeheer. Daarnaast heeft de Charity Commission, de toezichthouder voor charitatieve instellingen in Groot-Brittannië, de sector aangemoedigd om duurzaam beleggen te overwegen. Anderzijds is de aanleiding voor de enquête de steeds luider wordende roep in Nederland dat charitatieve instellingen hun maatschappelijke doelstellingen ook tot uiting moeten brengen in hun vermogensbeheer.

1.2 Doelstelling

De onderzoeksvraag die in deze studie centraal staat is hoe charitatieve instellingen in Nederland tegen het duurzame beheer van hun eigen vermogen aankijken. Om deze vraag te beantwoorden zijn de volgende doelstellingen geformuleerd:

- het in kaart brengen van de mate waarin charitatieve instellingen in Nederland hun vermogen al duurzaam beleggen;
- het inzichtelijk maken wat hiervoor de redenen zijn; en
- het inventariseren hoe duurzaam beleggen in de praktijk door charitatieve instellingen wordt toegepast.

1.3 Afbakening

In dit onderzoek is er voor gekozen om te focussen op de grotere, met name fondsenwervende, charitatieve instellingen (met een beheerd vermogen van meer dan één miljoen euro). Nederland kent vele honderden charitatieve instellingen waarvan verreweg de meeste een klein beheerd vermogen (<1 miljoen euro) hebben. De grotere charitatieve instellingen vertegenwoordigen echter de bulk van de beheerde charitatieve vermogens. Bij het publiek zijn de fondsenwervende instellingen het meest bekend. Deze fondsen zijn voor de financiering van hun activiteiten sterk afhankelijk van jaarlijkse wervingsacties en donateurs. Deze groep vervult ook vaker een actievare en zichtbaardere rol in de maatschappij. Hierdoor wordt van deze groep dan ook steeds meer verwacht dat zij hun missie ook uitdragen middels het beheer van hun vermogen. De maatschappij wordt steeds kritischer wat er met charitatieve gelden wordt gedaan en van de fondsenwervende instellingen worden in toenemende mate verwacht dat zij hiervoor ook verantwoording afstaan. Vandaar dat gekozen is het onderzoek op de grotere charitatieve instellingen met het CBF keurmerk te richten.

2. **Onderzoeksmethodiek**

In totaal werden 76 fondsen geselecteerd met een beheerd vermogen van meer dan één miljoen euro (zie appendix A voor een overzicht van de geselecteerde fondsen). Om een beeld te krijgen van deze grote groep charitatieve instellingen is enquête opgesteld. Hierin zijn 25 vragen opgenomen die betrekking hebben op de aard van de charitatieve instelling, de mate waarin deze al gebruikt maakt van duurzaam beleggen voor haar vermogen, wat de samenstelling van het duurzame beleggingsbeleid is en hoe deze tot stand is gekomen. Deze vragen zijn onder andere gebaseerd op eerdere enquêtes onder charitatieve instellingen in het VK alsmede onder Nederlandse pensioenfondsen¹⁾. Dit maakt het mogelijk de resultaten te vergelijken met deze studies. De enquête is opgenomen in Appendix B.

1) Respectievelijk het rapport 'Tussen Meerwaarde en Moraal' (van de Werkgroep VBA, H. Hummels, en D. Timmer, 2003) en het rapport 'Do UK Charities Invest Responsible?' (van Just Pensions, 2003).

3. **Resultaten** van het onderzoek

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek besproken. Allereerst zal worden stilgestaan bij de respons onder de aangeschreven groep charitatieve instellingen. Vervolgens worden de kenmerken van de respondenten besproken inclusief de wijze waarop zij het financiële beheer van hun vermogen hebben ingericht. Daarna worden de resultaten gepresenteerd van de houding van charitatieve instellingen tegenover duurzaam beleggen. Tot slot wordt voor de charitatieve instellingen die al gebruik maken van duurzaam beleggen de resultaten gepresenteerd die betrekking hebben op het gehanteerde duurzame beleggingsbeleid.

3.1 Respons

De enquête werd verstuurd op 26 september 2003 met als deadline 14 november 2003. Omdat vele charitatieve instellingen nog niet aan het invullen van de enquête waren toegekomen en om uitstel vroegen, werd de deadline verschoven tot 15 december 2003. Hoewel er na de tweede deadline nog enkele reacties binnenkwamen zijn deze in verband met de voortgang van de studie niet meer meegenomen in de resultaten en analyses. Van de 76 verzonden enquêtes werden er 24 bruikbare geretourneerd. Dit betekent een respons van 32%.

3.2 Kenmerken van de onderzochte groep

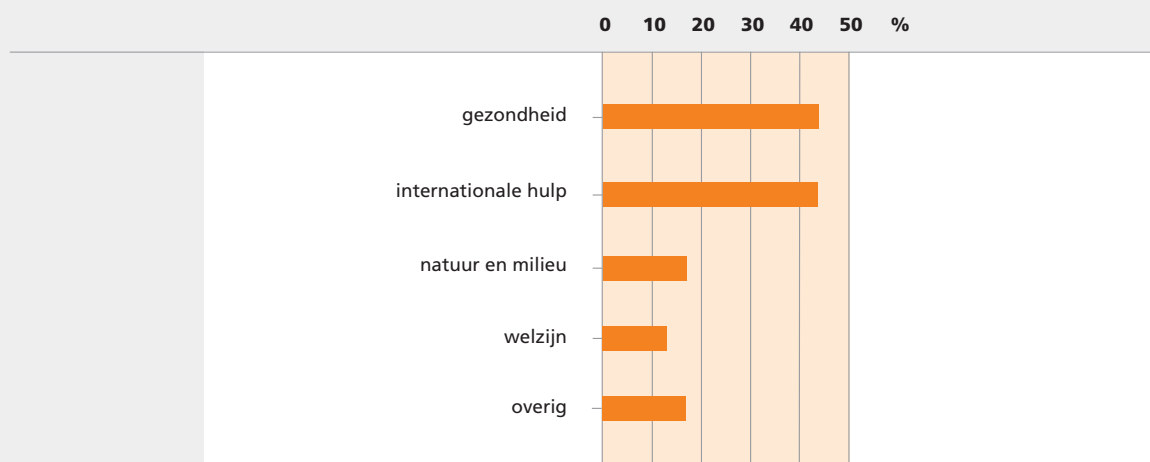
Om een beeld te kunnen krijgen van het karakter van de respondenten zijn een aantal vragen gesteld die betrekking heeft op de wijze waarop de charitatieve instelling haar activiteiten financiert en welke missie zij heeft. Ook is gekeken door wie binnen de organisatie de enquête is ingevuld. Aan de hand van de kenmerken kunnen verdergaande analyses worden gemaakt

3.2.1 Bron vermogen charitatieve instelling

Op een uitzondering na bleken vrijwel alle respondenten (96%) aan te geven een fondsenwervende instelling te zijn. Hoewel het aantal fondsenwervende instellingen domineerde onder de geënquêteerde charitatieve instellingen is de respons duidelijk hoger binnen deze groep. Overigens is 66% hiervan aangesloten bij de Vereniging van Fondsenwervende Instellingen (VFI).

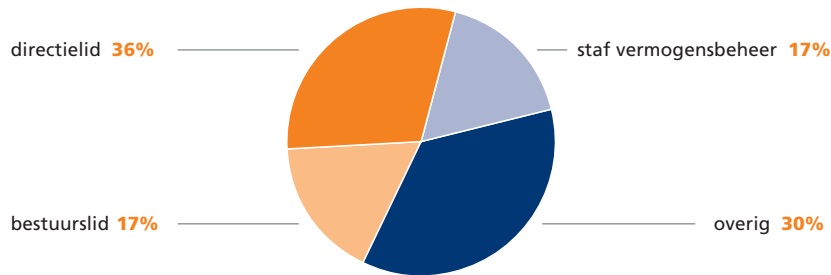
3.2.2 Missie

Van de respondenten bleken de meeste gezondheid en internationale hulp (beiden 43%) als missie te hebben. Van de 4 respondenten die 'overig' als missie hadden ingevuld gaven er 3 dierenbescherming als missie aan en 1 mensenrechten.

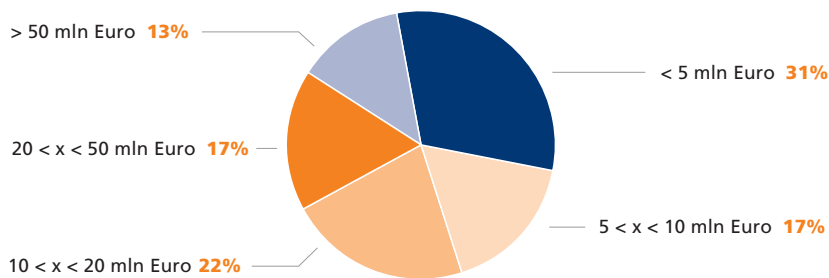
3.2.3 Functie van behandelaar enquête

Voor 53% van de respondenten was de enquête ingevuld door een directie of bestuurslid. In 17% van de gevallen werd dit gedaan door iemand van de staf vermogensbeheer. De respondenten die onder de categorie 'overig' vallen hebben de enquêtes in laten vullen door financiële staf-medewerkers. De verhouding bestuurders (53%) ten opzichte van stafleden (47%) is dan ook vergelijkbaar.

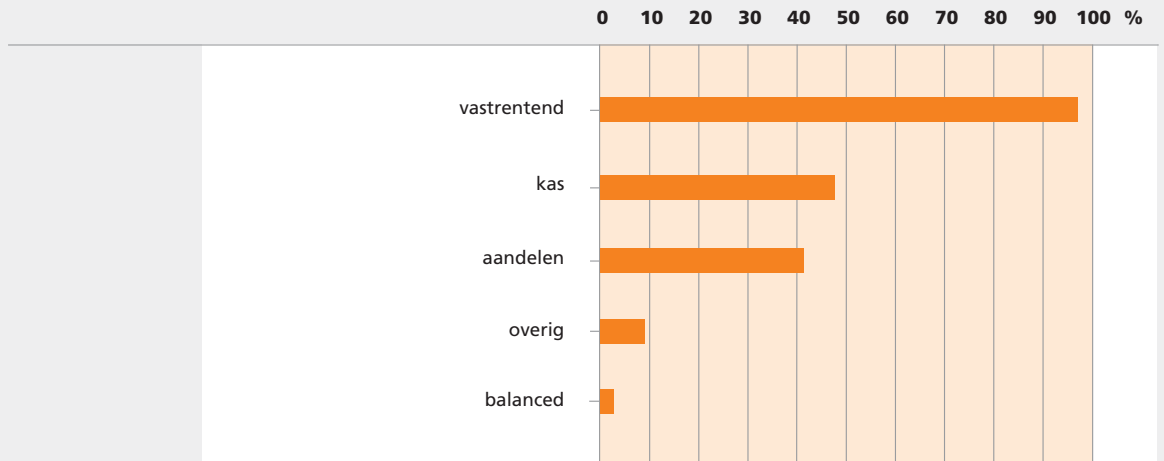
3.2.4 Beheerd vermogen

In de onderstaande grafiek is voor de respondenten de verdeling van de beheerde vermogens weergegeven. Hieruit is op te maken dat meer dan 50% van de respondenten een beheerd vermogen heeft van meer dan 10 miljoen euro en 30% zelfs meer dan 20 miljoen euro. Het aantal charitatieve instellingen met een vermogen van kleiner dan 5 miljoen is sterk vertegenwoordigd met 31%.

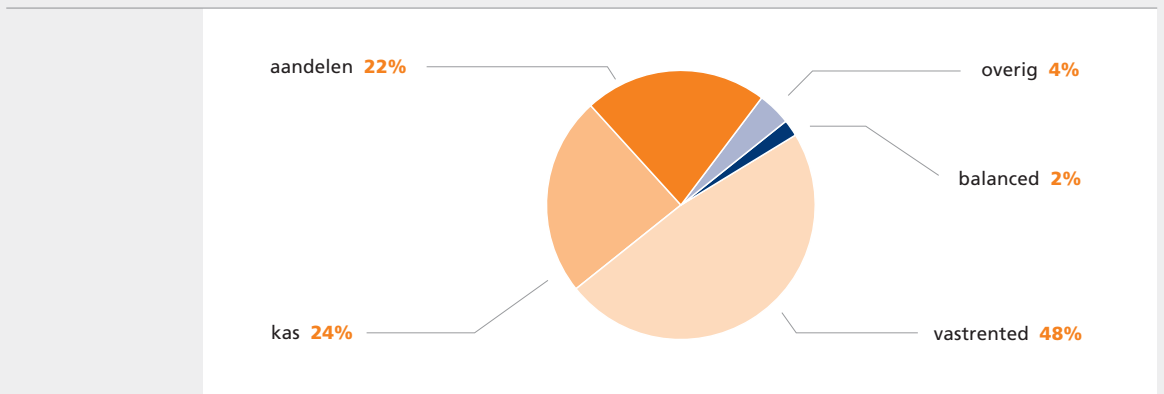

3.2.5 Samenstelling beheerd vermogen

Van de respondenten bleek 96% vastrentend waarden te gebruiken in het vermogensbeheer. Door 48% werd aangegeven dat ook een deel van het vermogen in kas wordt aangehouden. Daarnaast gaf 43% aan dat deze ook gebruik maakt van aandelenbeleggingen. De respondenten gaven niet aan wat zij met 'overige' beleggingen bedoelden.

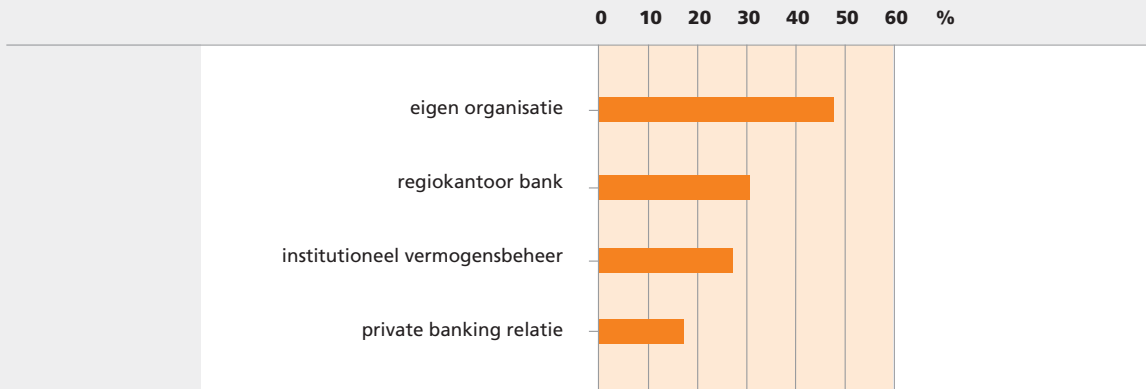

De onderstaande grafiek geeft aan hoe de beleggingsportfolio van de respondenten er gemiddeld (niet gewogen naar omvang van het beheerd vermogen) uit ziet. Hieruit blijkt dat met 48% vastrentende beleggingen het belangrijkste onderdeel van de portfolio uitmaken met daarna kas. Het aandelen deel is relatief beperkt met 22%.

3.2.6 Wijze van beheer

De wijze van vermogensbeheer varieert sterk. Bijna 50% doet het beheer binnen de eigen organisatie. Dit wordt op afstand gevolgd door beheer via een lokaal of regionaal bankkantoor (30%) van een bank en institutioneel vermogensbeheer (26%). Slechts in beperkte mate wordt het vermogen middels een private banking relatie beheerd (17%).

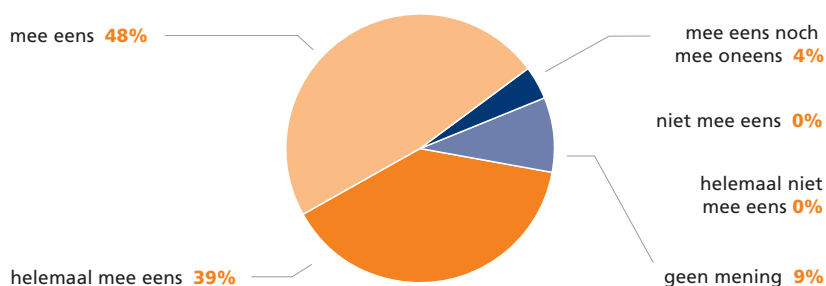

3.3 Betekenis van duurzaam beleggen voor charitatieve instellingen

In de enquête zijn ook enkele stellingen opgenomen die pogen de perceptie ten aanzien van duurzaam beleggen bij charitatieve instellingen in kaart te brengen. Deze vragen hebben betrekking op de verwachtingen ten aanzien van duurzaam beleggen alsmede de financiële prestaties.

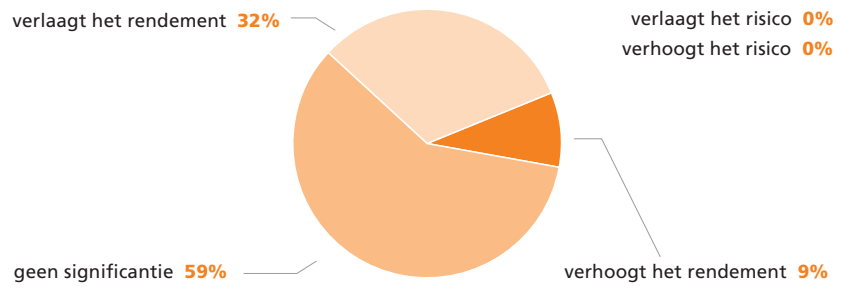
3.3.1 Belang van duurzaam beleggen voor de organisatie

In de enquête werd gevraagd te reageren op de stelling “Onze organisatie vindt duurzaam beleggen een belangrijke ontwikkeling”. In totaal was 87% van de respondenten het met deze stelling eens. De overige 13% stond hier neutraal tegenover of had geen mening. Geen enkele respondent was het niet eens met deze stelling.

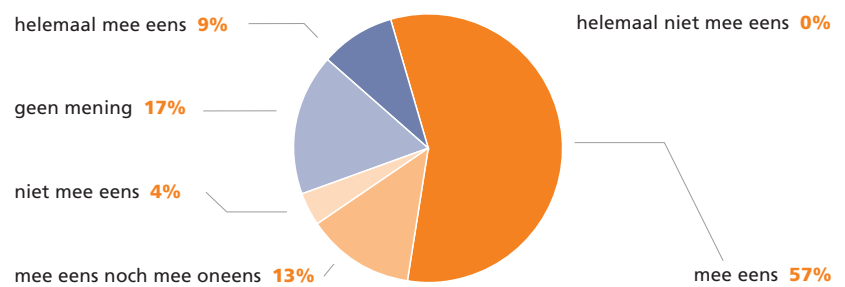
3.3.2 Het risico en rendement van duurzaam beleggen

Van de respondenten denkt 59% dat duurzaam beleggen geen significant effect heeft op zowel het risico als het rendement van de beleggingen. Door 32% van de respondenten wordt echter een daling van het rendement verwacht versus 9% die een stijging van het rendement door duurzaam beleggen verwacht. Met name de charitatieve instellingen gericht op internationale hulp (60%) denken dat duurzaam beleggen rendement kost.

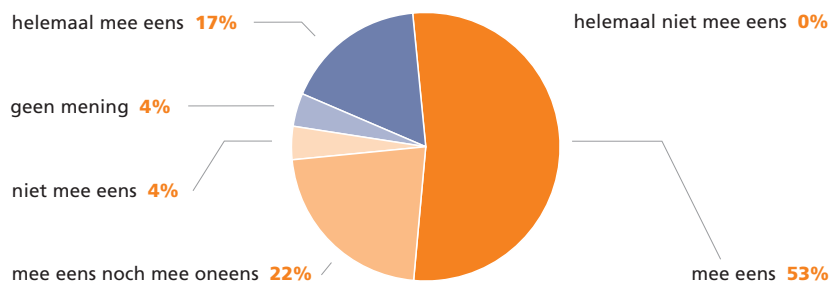
3.3.3 Bijdrage van informatie over de duurzame prestaties van een onderneming aan een betere inschatting van de financiële risico's

In totaal is 66% van de respondenten het eens met de stelling dat informatie over de duurzame prestaties van ondernemingen tot een betere inschatting van financiële risico's leidt. Dit is opvallend omdat geen van de respondenten denkt dat duurzaam beleggen het risico van de beleggingen verlaagd. Slechts 4% (een respondent) was het niet met de stelling eens. De charitatieve instellingen met natuur & milieu als missie bleken minder vertrouwen in de stelling te hebben.

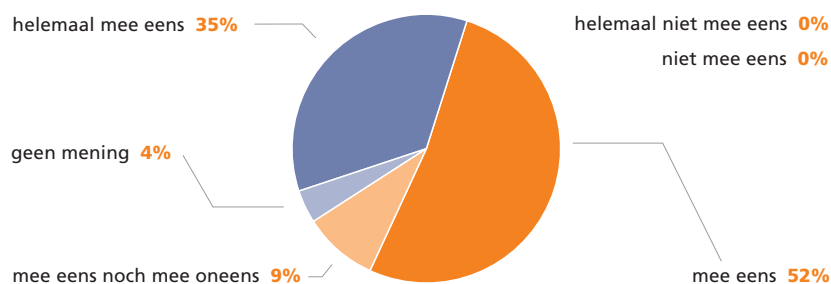
3.3.4 Verantwoordelijkheid van charitatieve instellingen in het bevorderen van duurzaam beleggen

In de enquête werd ook gevraagd te reageren op de stelling “charitatieve instellingen hebben een eigen verantwoordelijkheid in het bevorderen van duurzaam beleggen”. Maar liefst 70% van de respondenten bleek het met deze stelling eens te zijn. Slechts een respondent was het hier niet mee eens. De overige respondenten hadden geen mening, dan wel stonden hier neutraal tegenover.

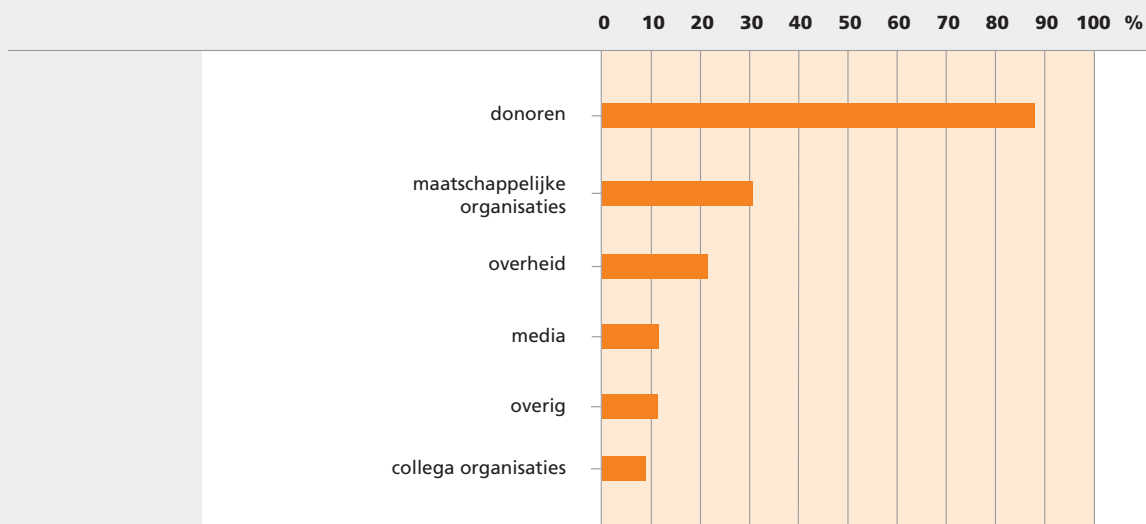
3.3.5 Openbare verantwoording van charitatieve instellingen tegenover hun stakeholders over het (duurzame) beleggingsbeleid

Op de stelling “charitatieve instellingen dienen zich in het openbaar te verantwoorden tegenover haar stakeholders over het duurzame beleggingsbeleid en de uitvoering ervan” bleek een indrukwekkende 87% het met deze stelling eens te zijn. Geen enkele respondent was het hiermee oneens.

3.3.6 Relevante stakeholders voor de organisatie

Vervolgens werd aan de charitatieve instellingen gevraagd wie dan de relevante stakeholders zijn voor hun organisatie. Verreweg de belangrijkste stakeholders zijn volgens de respondenten de donateurs. In totaal gaf 87% aan hen relevant te vinden. Met grote afstand volgde op de tweede plaats maatschappelijke organisaties en in de derde plaats de overheid. Collega-organisaties werden door vrijwel geen enkele instelling als relevante stakeholder gezien.

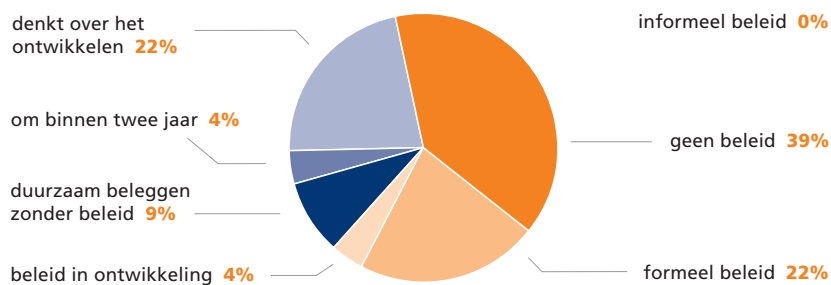

3.4 Duurzaam beleggingsbeleid

De charitatieve instellingen werden ook gevraagd aan te geven in of zij al een duurzaam beleggingsbeleid hebben ontwikkeld. Voor die instellingen die over een duurzaam beleggingsbeleid beschikken werden vervolgvragen gesteld met betrekking tot de totstandkoming en de inhoud ervan.

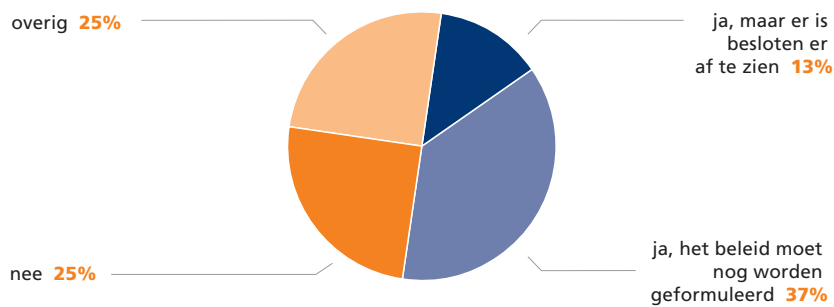
3.4.1 Aanwezigheid van duurzaam beleggingsbeleid

De geënquêteerde charitatieve instellingen werden ook gevraagd aan te geven in hoeverre zij beschikken over een duurzaam beleggingsbeleid. Van de respondenten gaf 9% aan geen separaat beleid omtrent duurzaam beleggen te hebben maar wel actief te zijn met duurzaam beleggen. Verder liet 22% weten over een formeel duurzaam beleggingsbeleid te beschikken. Nog eens 30% overweegt dit wel te gaan ontwikkelen, waarvan 4%-punt daar een termijn van maximaal 2 jaar aan verbindt en nog eens 4%-punt aangeeft al concreet een dergelijk beleid aan het ontwikkelen te zijn. De grootste groep beschikt echter over geen beleid inzake duurzaam beleggen (39%).

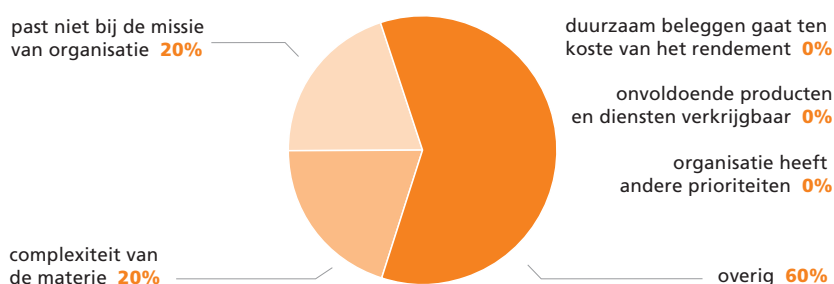
3.4.2 Overweging om geen duurzaam beleggingsbeleid op te stellen

Aan de groep zonder beleid is vervolgens gevraagd of zij ooit hebben overwogen om duurzaam te gaan beleggen. 37% van deze groep gaf aan dat dit beleid nog moet worden geformuleerd. Er was maar een respondent die besloten heeft van het formuleren van een duurzaam beleggingsbeleid af te zien. Deze gaf als reden aan dat beleggen in het algemeen door de organisatie als te risicovol wordt gezien waardoor er sowieso geen beleggingsbeleid wordt geformuleerd. Voor de bewuste organisatie wordt het vermogen dan ook op spaarrekeningen aangehouden. De overigen hadden het formuleren van beleid nog niet overwogen dan wel gaven aan met het vermogen niet te beleggen.

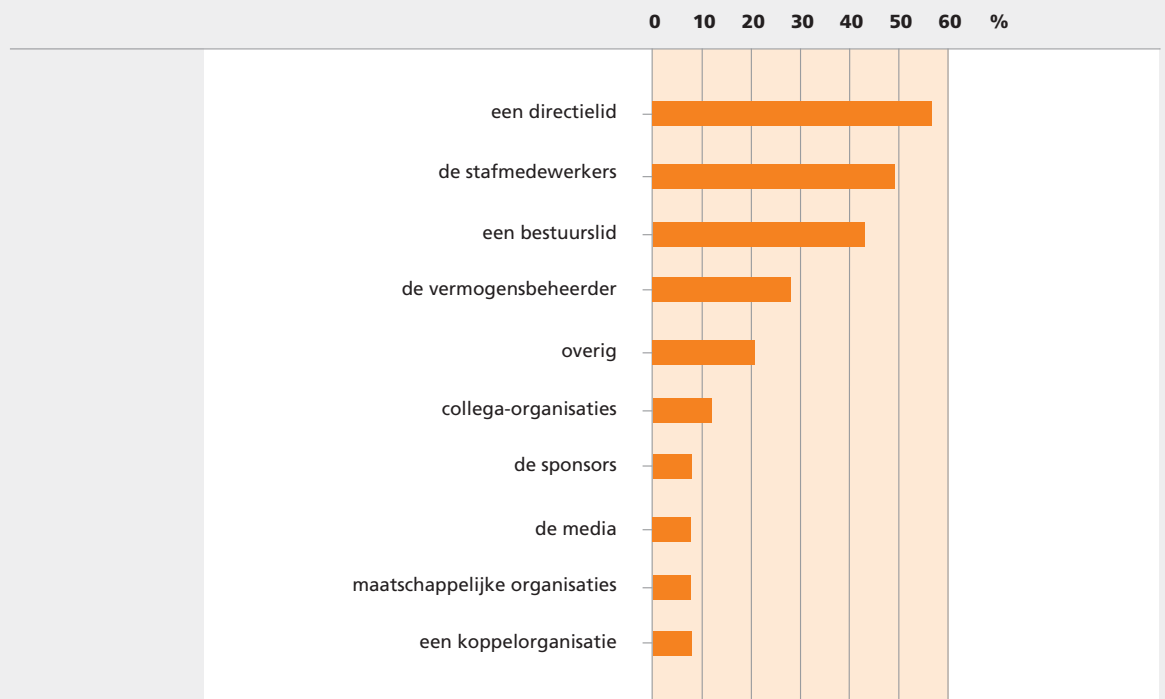
3.4.3 Reden van ontbreken duurzaam beleggingsbeleid

De belangrijkste reden om niet een duurzaam beleggingsbeleid op te stellen bleek 'overig' te zijn (60%). Een aantal respondenten gaf hiervoor aan hun vermogen niet middels beleggingen te beheren, maar alleen vermogen op spaarrekeningen aan te houden (circa 70%). Een duurzaam beleggingsbeleid is daarom niet van toepassing. 20% van de instellingen gaf aan de materie te complex te vinden. Nog eens 20% is van mening dat duurzaam beleggen niet bij de missie van de instelling past.

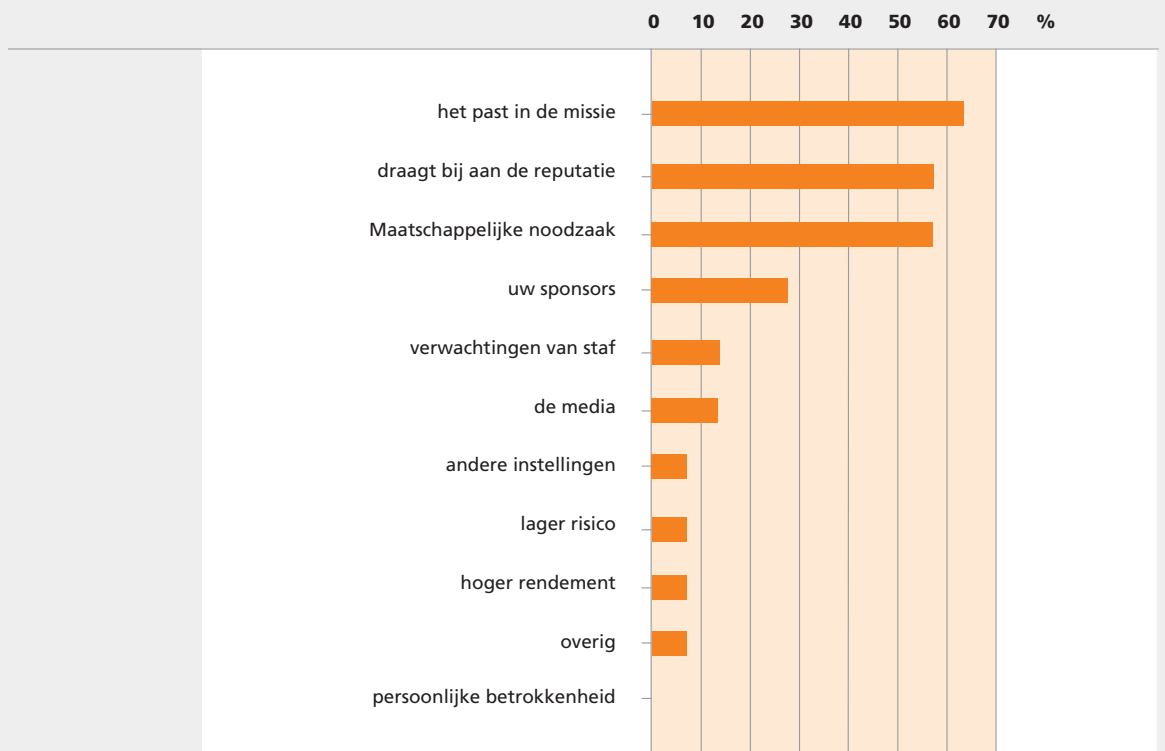
3.4.4 Drijvende kracht voor opstellen duurzaam beleggingsbeleid

Voor die organisaties die al een beleid hebben geformuleerd, dan wel dit overwegen, is gevraagd door wie zij hiertoe werden gemotiveerd. Een directielid (57%) werd het vaakst genoemd als een van de drijvende krachten voor het opstellen van een beleid. Opvallend is ook dat op de tweede plaats stafmedewerkers worden genoemd, gevolgd door bestuursleden op de derde plaats. Door een aantal respondenten werd ook aangegeven dat de vermogensbeheerder hierin een belangrijke rol heeft vervuld.

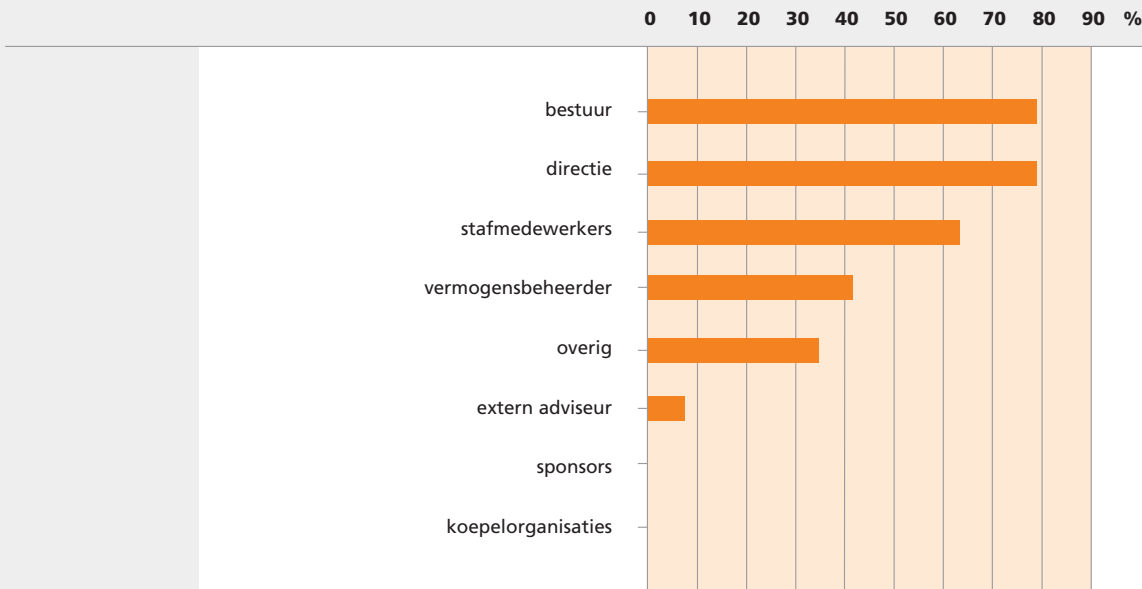
3.4.5 Reden voor opstellen duurzaam beleggingsbeleid

Als reden voor het opstellen van een duurzaam beleggingsbeleid werd het aansluiten bij de missie van de organisatie het meest genoemd (64%), meteen gevolgd door de bijdrage aan de reputatie van de organisatie en maatschappelijke noodzaak (beiden 57%). In een beperkt aantal gevallen werd ook aangegeven dat dit de sponsors van de organisatie waren.

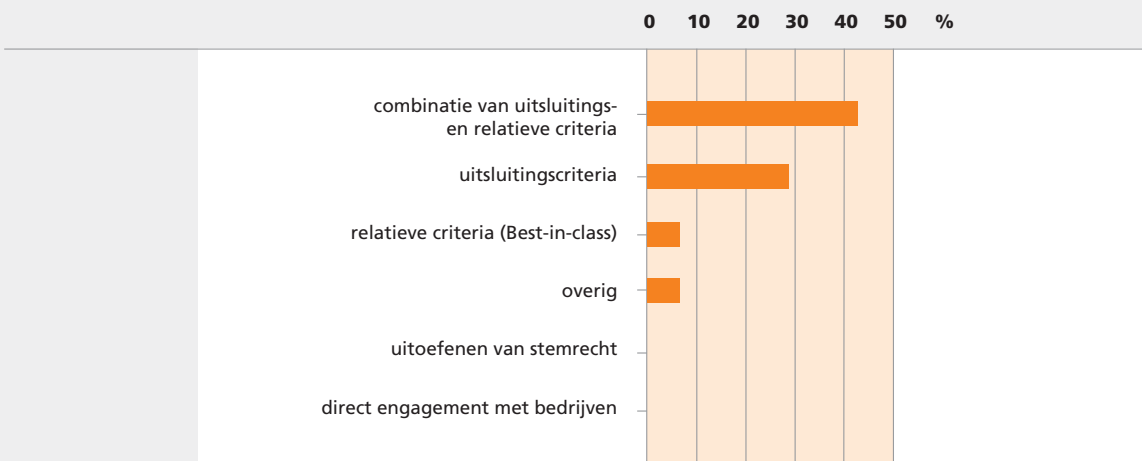
3.4.6 Rol van stakeholders in opstellen beleid

Uit de enquête bleek verder dat bij het opstellen van het duurzaamheid-beleid met name gebruik is gemaakt van interne stakeholders zoals het bestuur, de directie en stafmedewerkers. De vermogensbeheerder blijkt voor bijna de helft van de respondenten ook een belangrijke rol te hebben gespeeld. Bij 'overig' werd onder andere de beleggingscommissie, de raad van toezicht en "indirect het CBF-keurmerk" genoemd.

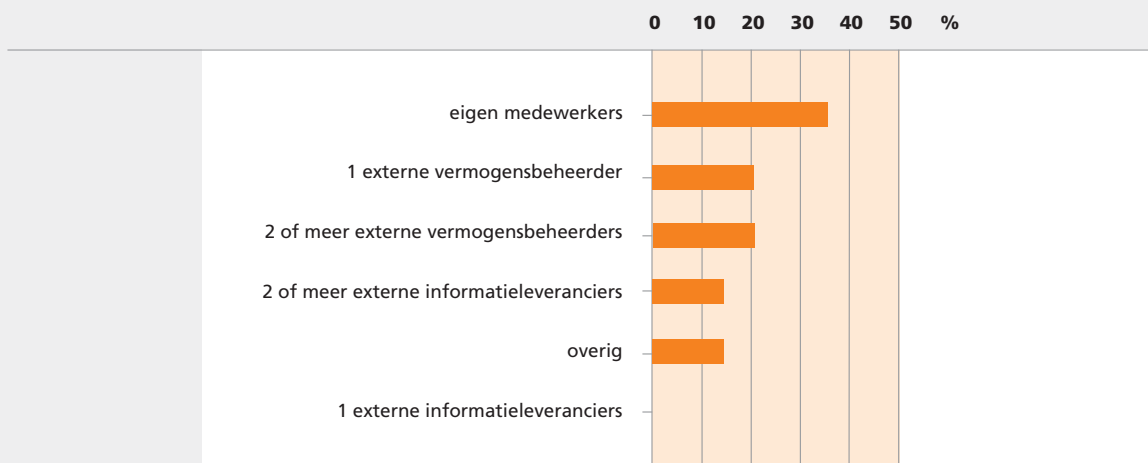
3.4.7 Screeningsmethodiek

Bijna de helft van de respondenten geeft aan gebruik te maken van een combinatie van uitsluitingscriteria en relatieve (best-in-class) criteria voor de duurzaamheidscreening van de beleggingen. Bijna 30% maakt alleen gebruik van uitsluitingscriteria. Het alleen toepassen van relatieve criteria blijkt weinig voor te komen. Een directe dialoog met bedrijven of het gebruik maken van het stemrecht blijkt niet te worden toegepast.

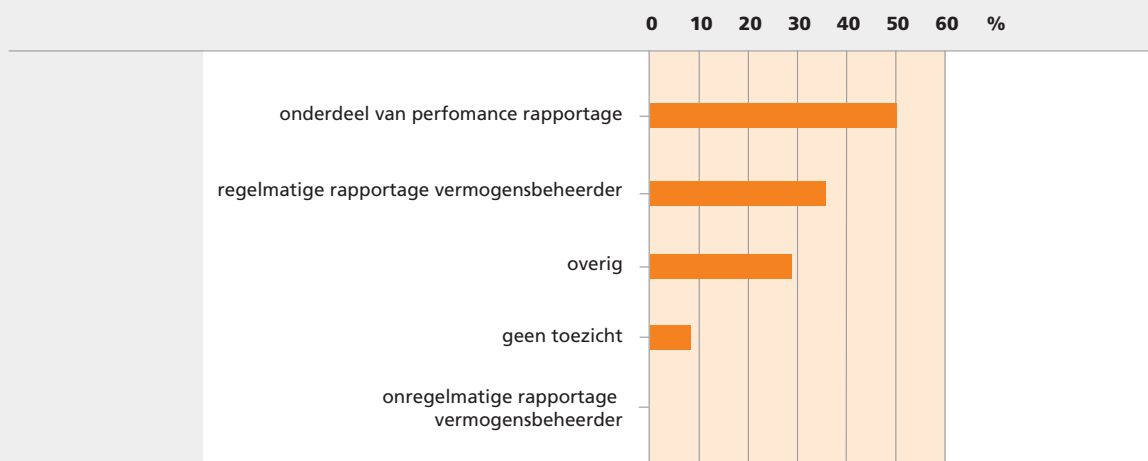
3.4.8 Duurzaamheidsresearch

Voor de duurzaamheidsselectie in het vermogensbeheer gaf 36% aan dat dit door haar eigen medewerkers te laten uitvoeren. In totaal gaf 44% van de respondenten aan dat dit was uitbesteed aan een of meerdere externe vermogensbeheerders. Slechts 14% gaf aan de duurzaamheidsresearch te betrekken van gespecialiseerde duurzaamheidsinformatie leveranciers. Deze optie is vooral relevant voor de zeer vermogende instellingen die intern/zelf het vermogen beheren of met een brede groep vermogensbeheerders werken.

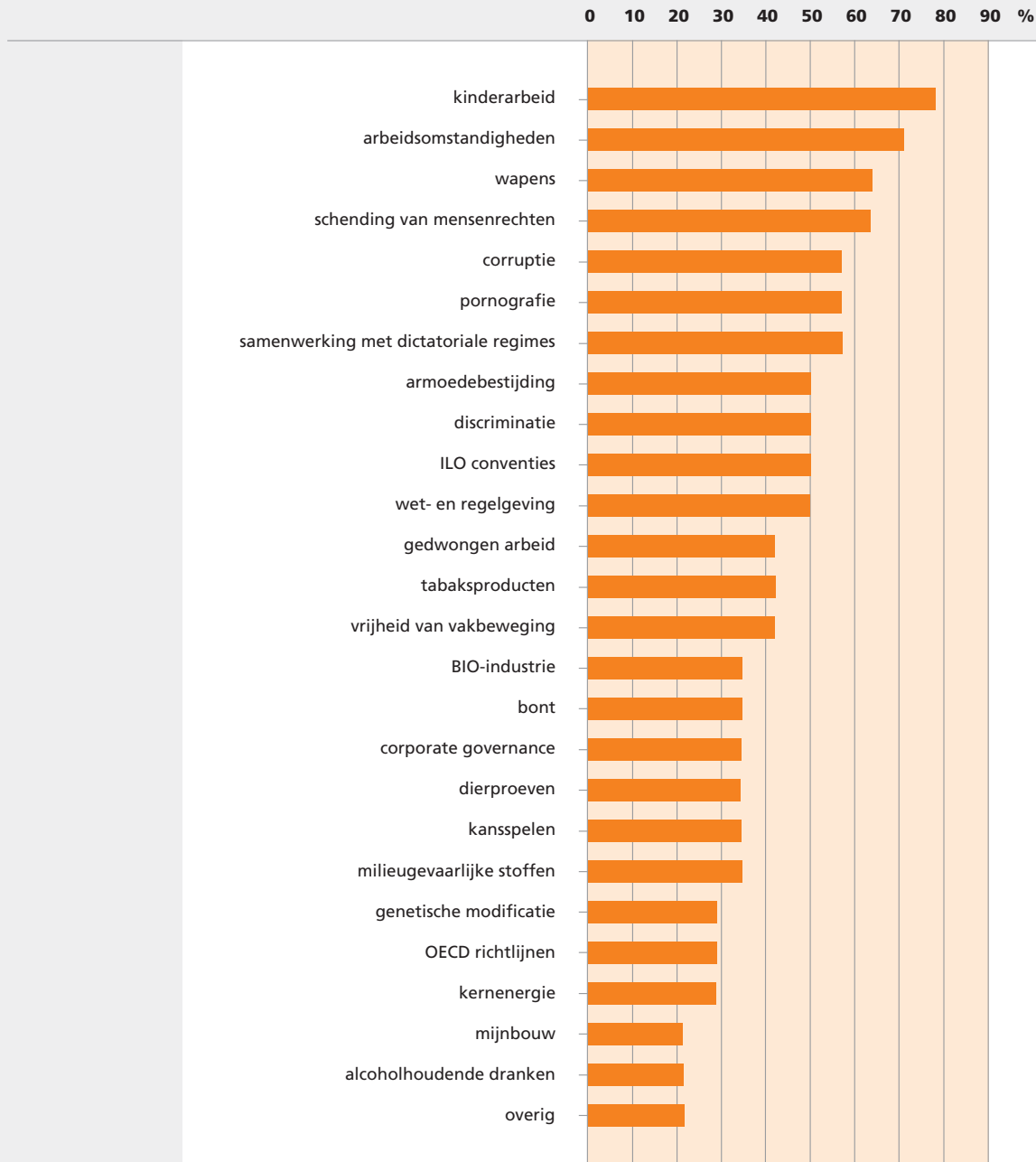
3.4.9 Controle op uitvoering beleid

Een adequate controle op de uitvoering van het duurzaamheidsbeleid is van belang om er zeker van te zijn dat dit ook daadwerkelijk wordt geïmplementeerd. Volgens de helft van de respondenten is dit onderdeel van de performance rapportage. Voor bijna 40% geldt dat de externe vermogensbeheerder hierover regelmatig rapporteert. Onder 'overige' werd onder meer toezicht door de penningmeester alsmede interne controle op de externe vermogensbeheerder genoemd.

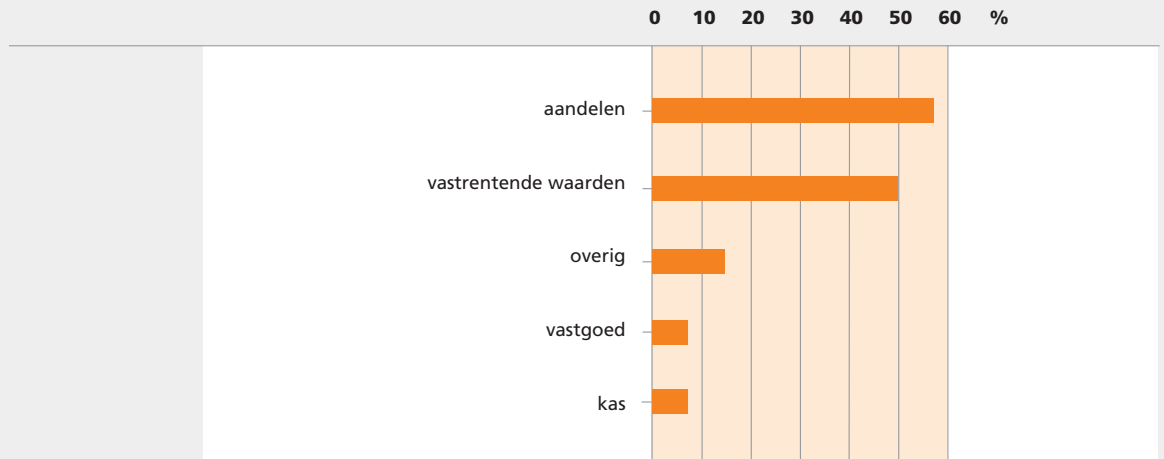
3.4.10 Duurzaamheidsthema's

Om een beeld te krijgen van de inhoud van het duurzame beleggingsbeleid zijn de geënquêteerde charitatieve instellingen gevraagd aan te geven welke duurzaamheidsthema's zij hebben opgenomen in het beleid. Een overzicht hiervan is in de onderstaande grafiek weergegeven. Hieruit blijkt dat het onderwerp kinderarbeid met 79% het meest frequent wordt opgenomen in het duurzame beleggingsbeleid. Andere thema's die zeer belangrijk werden gevonden zijn arbeidsomstandigheden (hetgeen ook gerelateerd is aan kinderarbeid), wapens en schending van mensenrechten. Opvallend is dat milieuthema's laag scoren.

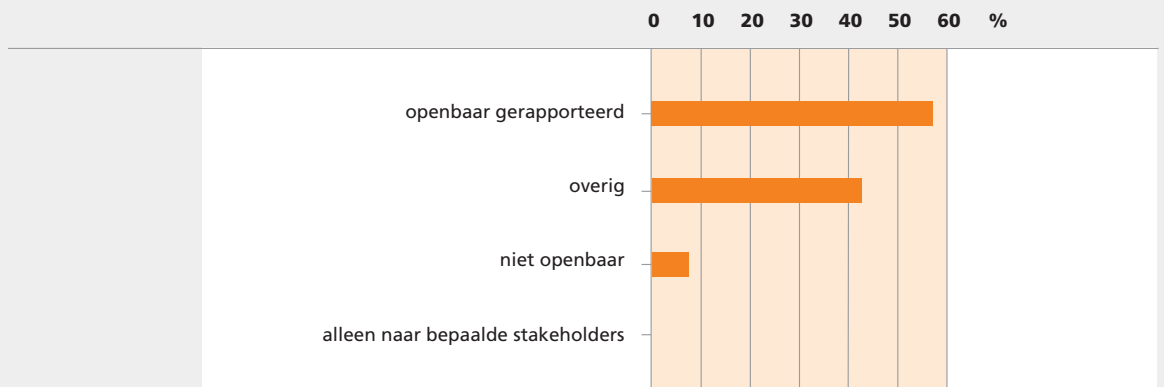
3.4.11 Toepassing duurzaam beleggingsbeleid op verschillende beleggingscategorieën

Ook werden de charitatieve instellingen gevraagd om aan te geven voor welke van de door hen beheerde vermogensklassen de duurzaamheidcriteria van toepassing zijn. Hierbij gaf 57% aan dat het beleid van toepassing was op hun aandelenbeleggingen en 50% op hun vastrentende beleggingen. Van alle respondenten die een deel van het vermogen in aandelen (11) belegde, gaven er 9 (81%) aan hiervoor een duurzaamheidsbeleid te hanteren. Voor vastrentende waarden was dit 7 van de 22 (31%).

3.4.12 Communicatie over beleid en uitvoering naar stakeholders

Voor de meeste respondenten (57%) geldt dat zij publiekelijk over het duurzaam beleggingsbeleid hebben gerapporteerd. Een enkeling gaf aan dit niet te hebben gedaan. Onder 'overig' werd vrijwel unaniem het jaarverslag bedoeld. Dit is in feite ook een vorm van publiekelijke rapportage. Dit betekent dat 96% van de respondenten openbaar over het duurzaam beleggingsbeleid rapporteert.

4. **Analyse** van de resultaten

4.1 Representativiteit

De respons ratio van de enquête onder de grotere charitatieve instellingen in Nederland was met 32% (ofwel 24 instellingen) meer dan twee keer zo groot als de respons ratio voor een vergelijkbare studie over duurzaam beleggen bij Nederlandse pensioenfondsen (15%, ofwel 44 instellingen). De respons ratio in de studie van Just Pensions over duurzaam beleggen bij charitatieve instellingen in het VK lag echter duidelijk hoger met 57 antwoorden op iets meer dan 100 geënquêteerden. Wel zijn de top 100 charitatieve instellingen in het VK qua vermogen aanmerkelijk groter dan in Nederland hetgeen hiervoor een verklaring kan zijn.

Met 24 respondenten en een respons ratio van 32% kan de studie als representatief worden gezien voor de sector. Wel moet hierbij worden aangetekend dat het mogelijk is dat charitatieve instellingen die al met duurzaam beleggen bezig zijn, eerder geneigd zullen zijn te reageren dan instellingen voor wie het geen onderwerp is.

4.2 Houding ten opzichte van duurzaam beleggen

Vrijwel alle charitatieve instellingen (87%) waren het er over eens dat duurzaam beleggen een belangrijke ontwikkeling is. Dat is duidelijk meer dan bij de Nederlandse pensioenfondsen (63%). Wel bleken de charitatieve instellingen verschillend tegen de eventuele gevolgen voor het risico en rendement van duurzaam beleggen aan te kijken. Hoewel de meerderheid denkt dat duurzaam beleggen geen significante invloed heeft op het rendement of risico, denkt 32% dat dit toch zal resulteren in een daling van het rendement. Verder denkt een ruime meerderheid van 66% dat inzicht in de duurzaamheidsprestaties van ondernemingen leidt tot een betere inschatting van de risico's van ondernemingen. Slechts een klein deel dacht dat dit niet het geval was. Dit lijkt strijdig met de constatering dat 32% verwacht dat het rendement van duurzaam beleggen zal achterblijven, immers een betere inschatting op de risico's van ondernemingen maakt het mogelijk om hogere rendementen bij vergelijkbare risico's te behalen. Opvallend is verder dat 70% van de ondervraagde charitatieve instellingen van mening is dat zij een rol hebben te spelen in het bevorderen van duurzaam beleggen. Geen enkele instelling bleek het hier mee oneens te zijn. Voor de Nederlandse pensioenfondsen was dit 61%.

4.3 Duurzaam beleggingsbeleid

Op basis van het belang dat charitatieve instellingen aan duurzaam beleggen hechten zou men verwachten dat de charitatieve instellingen ook al een formeel beleid op dit terrein hebben ontwikkeld. Uit de resultaten van de enquête bleek echter dat nog maar 22% hierover beschikt. Verder gaf 9% aan geen separaat beleid omtrent duurzaam beleggen te hebben maar wel actief te zijn met duurzaam beleggen. Nog eens 30% overweegt een duurzaam beleggingsbeleid te gaan ontwikkelen, waarvan 4%-punt daar een termijn van maximaal 2 jaar aan verbindt en nog eens 4%-punt aangeeft al concreet een dergelijk beleid aan het ontwikkelen te zijn. In het VK daarentegen heeft al 40% een beleid als het gaat om duurzaam beleggen. Van de Nederlandse pensioenfondsen bleek 17% over een formeel beleid te beschikken, terwijl 19% bezig was dit op te stellen. Zo'n 39% van de charitatieve instellingen gaf aan geen beleid te hebben. Van deze instellingen gaf een kwart aan duurzaam beleggen nog niet te hebben overwogen. Dit betekent dat feitelijk meer dan 90% van de charitatieve instellingen in ieder geval duurzaam beleggen hebben overwogen. Eén instelling gaf aan van duurzaam beleggen af te zien met als reden dat

beleggen in het algemeen een hoger risico oplevert dan sparen. Ook gaven enkele instellingen aan dat duurzaam beleggen voor hen niet relevant was omdat zij het beheerd vermogen niet beleggen maar op spaarrekeningen hebben staan, al dan niet bij groene banken als Triodos Bank en ASN Bank.

Als belangrijkste reden voor het opstellen van een duurzaam beleggingsbeleid werd het passen bij de missie van de organisatie genoemd (64%). Ook in het VK was dit de belangrijkste reden volgens meer dan 90% van de charitatieve instellingen. Het VK lijkt dan ook voorop te lopen als het gaat om de bewustwording met betrekking tot duurzaam beleggen, hoewel dit het met 64% zich in Nederland al op een redelijk hoog niveau bevindt. Van de Nederlandse pensioenfondsen gaf slechts 25% dit als reden aan. Dit is op zich niet erg verrassend omdat pensioenfondsen als primaire doelstelling het veiligstellen van de pensioenen van haar deelnemers heeft, hetgeen voornamelijk financieel van aard is. Ook reputatie scoorde hoog bij zowel de Nederlandse als Britse charitatieve instellingen. De aanzet tot het opstellen van een duurzaam beleggingsbeleid werd ongeveer in gelijke mate gegeven door staf en directie & bestuur. Bij de Nederlandse pensioenfondsen werden met name het bestuur en de directie genoemd. Ook de inhoud van het beleid blijkt bij charitatieve instellingen voornamelijk door de bestuurders en stafmedewerkers tot stand te zijn gekomen. Ook de vermogensbeheerder, indien van toepassing, werd hierbij ingeschakeld. De sponsors van de meest fondsenwervende instellingen bleken vrijwel niet te zijn geconsulteerd, terwijl deze wel als de meest relevante stakeholders van de organisatie werden gezien. Het stakeholder model lijkt dan ook nog niet te zijn geïmplementeerd door de charitatieve instellingen, terwijl ze zelf wel vaak deze rol spelen en dit ook verlangen. Dit hangt wellicht samen met de geringe mate waarin charitatieve instellingen verantwoording afleggen tegenover hun stakeholders. Ook laten de resultaten zien dat charitatieve instellingen collega organisaties niet als relevante stakeholders zien terwijl zij vaak vergelijkbare doelen nastreven.

In de enquête is voor de groep charitatieve instellingen die aangaf een duurzaam beleggingsbeleid te hebben dan wel aangaf te overwegen dit te ontwikkelen (dat wil zeggen 61% van alle respondenten), een aantal vervolgvragen gesteld. Er wordt van deze laatste groep verondersteld dat zij concreet met de thematiek inhoudelijk bezig is geweest en dus al een goed beeld heeft hoe het eventueel op te stellen duurzaam beleggingsbeleid er ongeveer uit zal komen te zien.

Van deze beide groepen gaf meer dan 40% aan gebruik te maken van een combinatie van absolute (uitsluitings-) en relatieve criteria. Bijna 30% hanteerde alleen maar uitsluitingscriteria. Bij de pensioenfondsen bleek 45% relatieve criteria te hanteren, hetgeen aardig overeenstemt met wat voor charitatieve instellingen werd geconstateerd. De charitatieve instellingen in het VK daarentegen maken massaal gebruik van uitsluitingscriteria. Slechts 17% maakt gebruik van relatieve criteria. Wel staat daar tegenover dat in het VK 27% gebruik maakt van directe engagement met bedrijven en voor zelfs 30% het stemrecht wordt uitgeoefend. Overigens is dit niet specifiek voor charitatieve instellingen. Het reflecteert ook het verschil in attitude voor duurzaam beleggen tussen het VK (Angelsaksisch model) en continentaal Europa. Het niet aangaan van de dialoog met bedrijven lijkt met name voor de grotere charitatieve instellingen een gemiste kans. Ook de Nederlandse pensioenfondsen zijn (nog?) geen groot voorstander van de dialoog. Slechts 14% gaf aan deze strategie toe te passen.

Uit de resultaten van de enquête bleek verder dat met name sociaal getinte duurzaamheidsissues van belang werden gevonden door de charitatieve instellingen. Deels kan dat natuurlijk verklaard worden doordat er relatief weinig instellingen natuur & milieu als missie hebben, en juist veel welzijn, gezondheid en internationale hulp. Hetzelfde beeld kon overigens ook worden waar-

genomen voor de pensioenfondsen in Nederland waar milieucriteria ook geen grote rol van betekenis speelden als belangrijk duurzaamheidsissue. Wel blijken er grote verschillen te bestaan in het belang wat aan de verschillende issues wordt gehecht. Voor de charitatieve instellingen was kinderarbeid het meest genoemde issue met bijna 80% van de respondenten die dit aangaven. Bij de pensioenfondsen gaf slechts 16% aan dat dit een relevant onderwerp was. Verder valt op dat, alhoewel soortgelijke onderwerpen als het meest relevant werden aangemerkt door zowel de Nederlandse charitatieve instellingen als de Nederlandse pensioenfondsen (naast kinderarbeid zijn dit arbeidsomstandigheden, mensenrechten en wapens), de percentages voor de pensioenfondsen beduidend lager lagen.

Voor de charitatieve instellingen in Nederland blijkt verder dat 81% van de respondenten die in aandelen belegt hiervoor een duurzaam beleggingsbeleid toepast. Voor vastrentende waarden ligt dit percentage aanmerkelijk lager op 31%. De reden hiervoor is niet duidelijk en kan te maken hebben met het nog beperkte aanbod van duurzame vastrentende producten. Gelet op het advies van de commissie Herkströter waarin charitatieve instellingen onder andere worden opgeroepen niet risicovol te beleggen kan een sterke toename in belangstelling voor duurzaam vastrentende producten verwacht worden. Ook in het VK werd geconstateerd dat het duurzame beleggingsbeleid voornamelijk van toepassing was voor het aandelen deel van het beheerde vermogen. De controle van de uitvoering van het duurzaam beleggingsbeleid blijkt simultaan plaats te vinden met de rapportage van de financiële performance, hetzij intern, hetzij door de externe vermogensbeheerder. De communicatie over het beleid en de implementatie blijkt bij 96% van de instellingen openbaar te zijn. Waarschijnlijk vindt dit in de meeste gevallen via het jaarverslag plaats zoals een aantal instellingen expliciet meldden. Bij de Nederlandse pensioenfondsen bleek eerder dat 82% van mening was dat het duurzaam beleggingsbeleid openbaar dient te worden gemaakt. In hoeverre zij dit al doen bleef onduidelijk. In het VK rapporteert slechts 1/3 van de onderzochte charitatieve instellingen openbaar over het duurzaam beleggingsbeleid en de uitvoering ervan. Overigens is niet expliciet gevraagd in hoeverre de charitatieve instellingen ook direct hierover aan hun donoren rapporteren, dan wel dit indirect via een jaarverslag te doen. In het VK gaf tweederde van de instellingen aan niet naar de donoren te rapporteren over het duurzaam beleggingsbeleid. Aangezien duurzaam beleggen in belangrijke mate afhankelijk is van de transparantie van bedrijven naar hun aandeelhouders, zou hetzelfde mogen worden verwacht van charitatieve instellingen naar hun donoren.

In de enquête werd ook gevraagd hoe de uitvoering van duurzaamheidsresearch plaatsvindt. Gelet op het nogal hoge percentage (36%) van de respondenten dat aangaf dit door de eigen medewerkers te laten plaatsvinden wordt verondersteld dat de vraag verkeerd geïnterpreteerd is. In de vraag werd namelijk niet expliciet gevraagd hoe de instelling het handelen van ondernemingen op het gebied van duurzaamheid beoordeelt. Vermoedelijk is de vraag dan ook geïnterpreteerd als het financieel handelen van ondernemingen. Aan de resultaten van deze vraag worden dan ook geen conclusies verbonden.

5. Conclusies

Ter afsluiting kunnen de volgende conclusies uit het onderzoek onder charitatieve instellingen in Nederland getrokken worden.

- De belangstelling voor duurzaam beleggen onder de Nederlandse charitatieve instellingen is groot. Bijna 90% van de respondenten is van mening dat duurzaam beleggen een belangrijke ontwikkeling is. Verder zegt 61% van de respondenten al een duurzaam beleggingsbeleid te hebben, dan wel dit te ontwikkelen of te overwegen. Ook is 70% van de ondervraagde charitatieve instellingen van mening dat zij een belangrijke rol hebben te vervullen in het bevorderen van duurzaam beleggen.
- Als belangrijkste reden voor het opstellen van een duurzaam beleggingsbeleid werd het passen bij de missie van de organisatie genoemd (64%). Ondanks deze hoge score, blijken Britse charitatieve instellingen op dit punt voorop te lopen omdat daar 90% van de ondervraagde charitatieve instellingen de missie als belangrijkste reden noemde.
- De meeste gebruikte methodiek voor duurzaamheidscreening blijkt een combinatie van uitsluiting en best-in-class (of relatieve) criteria te zijn (40%). Verder is ook het gebruik van alleen uitsluitende criteria populair (29%). Het gebruik van het stemrecht of directe engagement met de ondernemingen in de beleggingsportfolio blijkt (nog?) niet te worden toegepast. In het VK wordt door maar liefst 30% van de charitatieve instellingen van het stemrecht gebruik gemaakt, alsmede van directe engagement (27%). Wel is het gebruik van best-in-class criteria weer veel populairder in Nederland. Dit is overigens niet specifiek iets voor charitatieve instellingen maar meer voor het verschil dat gegeven wordt aan de invulling van (duurzaam) beleggingsbeleid tussen continentaal Europa en Angelsaksische landen (zoals de VS en het VK).
- Sociale onderwerpen blijken veel vaker van belang te worden gevonden dan milieu onderwerpen. Bij de Nederlandse pensioenfondsen was eerder al een vergelijkbaar beeld waargenomen. Kinderarbeid werd door de meeste charitatieve instellingen genoemd als een belangrijk onderwerp, gevolgd door arbeidsomstandigheden, mensenrechten en wapens.
- Het duurzaam beleggingsbeleid blijkt voornamelijk te worden toegepast voor de aandelenportfolio (81%). In slechts 31% werd gebruik gemaakt van het beleid voor de vastrentende portfolio.
- De meeste charitatieve instellingen (59%) denken dat duurzaam beleggen geen significante invloed heeft op het rendement of risico.

Appendix A

Selectie charitatieve instellingen

Alzheimer Nederland	Stichting CliniClowns Nederland
Amnesty International	Stichting Cordaid / Memisa
AMREF Flying Doctors	Stichting Foster Parents Plan Nederland
Artsen zonder grenzen	Stichting Greenpeace Nederland
Bartiméus	Stichting Het Groninger Landschap
Bijbelgenootschap	Stichting Het Zuid-Hollands Landschap
Brandwonden Stichting	Stichting Kinderpostzegels Nederland
Diabetes Fonds Nederland	Stichting MS Research
Doe Een Wens Stichting Nederland	Stichting Nationaal Fonds Sport Gehandicapten (NFSG)
Fryske Gea	Stichting Nationale Collecte Verstandelijk Gehandicapten
Geldersch Landschap	Stichting Pax Christi Kinderhulp
Hersenstichting Nederland	Stichting Plan Nederland
Hivos	Stichting Steun Emma Kinderziekenhuis AMC
Humanistisch Verbond	Stichting Vluchteling
Internationaal Christelijk Steunfonds	Terre des Hommes
Jantje Beton	Trombosestichting Nederland
Kerk in Nood	Vereniging Algemene Nederlandse Gehandicapten Organisatie (ANGO)
KNGF Geleidehonden	Vereniging het Nederlandse Rode Kruis
Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij	Verenigingsbureau van de Dierenbescherming
Leger des Heils	Vogelbescherming Nederland
Leprastichting	Wakker Dier
Liliane Fonds	War Child
Maag Lever Darm Stichting	Wereld Natuur Fonds
Mama Cash	Wilde Ganzen
Mensen in Nood	Zonnebloem
Milieudefensie	
Nationaal Epilepsie Fonds	
Nationaal Fonds Geestelijke Volksgezondheid	
Nationaal Fonds Kinderhulp	
Nationaal Huidfonds	
Natuurmonumenten	
Nederlands Astma Fonds	
Nederlandse Hartstichting	
Nederlandse Kankerbestrijding/KWF	
Nederlandse Vereniging voor Autisme	
Nierstichting Nederland	
NOVIB	
NSGK	
Prins Bernhard Cultuurfonds	
Prinses Beatrix Fonds	
Proefdiervrij	
Reumafonds	
Revalidatie Fonds	
Ronald McDonald Kinderfonds	
Simavi	
SOS-Kinderdorpen	
Stichting AAP	
Stichting Actie Calcutta	
Stichting Aids Fonds	
Stichting Astma Bestrijding	

Appendix B

Enquête Duurzaam
Beleggen onder charitatieve
instellingen in Nederland

1. Naam organisatie:

Naam is optioneel. Naam van organisatie zal, indien van toepassing, alleen in de top 10 van charitatieve instellingen op het gebied van het Duurzaam Beleggen worden genoemd.

2. Kunt u aangegeven tot welke categorie van charitatieve instellingen uw organisatie behoort?

- Fondsenwervende instelling
- Vermogensfonds

3. Welk thema is van toepassing op de missie van uw organisatie?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Gezondheid
- Welzijn
- Internationale hulp
- Natuur en milieu
- Anders, te weten ...

4. Kunt u uw functie binnen de organisatie aangeven?

- Bestuurslid
- Directielid
- Staf vermogensbeheer
- Anders, te weten ...

5. Wat is de omvang van het beheerd vermogen binnen uw organisatie?

- Minder dan 5 miljoen euro
- Tussen de 5 en 10 miljoen euro
- Tussen de 10 en 20 miljoen euro
- Tussen de 20 en 50 miljoen euro
- Meer dan 50 miljoen euro

6. Kunt u aangeven hoe het vermogen van uw organisatie belegd is:

- Asset klasse %
- Aandelen %
- Balanced %
- Vastrentend %
- Kas %
- Overig %

7. Kunt u aangeven hoe het vermogen van uw organisatie wordt beheerd:

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- In beheer bij eigen organisatie
- In beheer bij regiokantoor bank
- In beheer via private banking relatie
- In beheer bij institutionele vermogensbeheerder

8. Wat vindt u van de volgende opmerking, "Onze organisatie vindt duurzaam beleggen een belangrijke ontwikkeling"

- Helemaal mee eens
- Mee eens
- Mee eens noch mee oneens
- Niet mee eens
- Helemaal niet mee eens
- Geen mening

9. Wat is de mening van uw organisatie over het risico en rendement van duurzaam beleggen?

- Duurzaam beleggen verlaagt het risico van de beleggingen bij gelijkblijvend rendement
- Duurzaam beleggen verhoogt het risico van de beleggingen bij gelijkblijvend rendement
- Duurzaam beleggen verlaagt rendement van de beleggingen bij gelijkblijvend risico
- Duurzaam beleggen verhoogt rendement van de beleggingen bij gelijkblijvend risico
- Duurzaam beleggen heeft geen significante invloed op het rendement dan wel het risicoprofiel

10. Wat vindt u van de volgende opmerking:
“Informatie over de duurzame prestaties van een onderneming dragen bij aan een betere inschatting van de financiële risico’s”

- Helemaal mee eens
- Mee eens
- Mee eens noch mee oneens
- Niet mee eens
- Helemaal niet mee eens
- Geen mening

11. Wat vindt u van de volgende opmerking,
“Charitatieve instellingen hebben een eigen verantwoordelijkheid in het bevorderen van duurzaam beleggen”

- Helemaal mee eens
- Mee eens
- Mee eens noch mee oneens
- Mee oneens
- Helemaal mee oneens
- Geen mening

12. Wat vindt u van de volgende opmerking,
“Charitatieve instellingen dienen zich in het openbaar te verantwoorden tegenover haar stakeholders over het duurzame beleggingsbeleid en de uitvoering ervan”

- Helemaal mee eens
- Mee eens
- Mee eens nog mee oneens
- Mee oneens
- Helemaal mee oneens
- Geen mening

13. Van welke partijen vindt u het terecht als zij eisen stellen aan de mate van duurzaamheid van de beleggingen van uw organisatie?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Overheid
- Media
- Donoren
- Maatschappelijke organisaties
- Collega organisaties
- Anders, te weten ...

14. Kunt u aangeven wat van toepassing is op uw organisatie?

- U heeft een formeel beleid ontwikkeld op het terrein van duurzaam beleggen (*Kunt u een kopie van dit beleid meesturen?*)
- U heeft een informeel beleid op het terrein van duurzaam beleggen (*Kunt u dit toelichten?*)
- U ontwikkelt momenteel een beleid op het terrein van duurzaam beleggen
- U heeft geen separaat beleid voor duurzaam beleggen, maar er wordt wel duurzaam belegd
- U bent voornemens om binnen twee jaar een beleid te ontwikkelen op het terrein van duurzaam beleggen
- U denkt na over het ontwikkelen van een beleid op het terrein van duurzaam beleggen
- U heeft geen beleid op het terrein van duurzaam beleggen en verwacht dit ook in de komende twee jaar niet te ontwikkelen (*Ga door naar vraag 24*)

15. Door wie is uw organisatie aangespoord om een beleid op het gebied van duurzaam of ethisch beleggen te ontwikkelen?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Een bestuurslid
- Een directielid
- De sponsors
- De stafmedewerkers
- De vermogensbeheerder
- De media
- Collega-organisaties
- Maatschappelijke organisaties
- Een koepelorganisatie
- Anders, te weten ...

16. Om welke redenen heeft uw organisatie besloten om een beleid op het gebied van duurzaam of ethisch beleggen te ontwikkelen?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Het past in de missie van uw organisatie
- Persoonlijke betrokkenheid van een van uw bestuursleden
- Verwachtingen van uw staf/medewerkers
- Uw sponsors verwachten dit
- Andere instellingen hebben ook een beleid opgesteld
- De media verwacht dit van uw organisatie
- Het draagt bij aan de reputatie van uw organisatie
- Duurzaam beleggen leidt tot een lager risico bij gelijkblijvend rendement
- Duurzaam beleggen leidt tot een hoger rendement bij gelijkblijvend risico
- Maatschappelijke noodzaak, vanwege milieu, sociale doelen etc.
- Anders, te weten ...

17. Welke partijen zijn betrokken geweest bij het opstellen van het beleid?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Het bestuur
- De directie
- Vertegenwoordigers van de sponsors
- De koepelorganisaties
- De stafmedewerkers
- Uw vermogensbeheerder
- Een externe adviseur
- Anders, te weten ...

18. Voor welke aanpak wordt in uw beleid gekozen?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Toepassing uitsluitingscriteria
- Toepassing relatieve (best-in-class) criteria
- Combinatie van uitsluitingscriteria en relatieve (best-in-class) criteria
- Uitoefenen van stemrecht
- Directe engagement met bedrijven waarin wordt belegd
- Anders, te weten ...

19. Op welke wijze inventariseert en beoordeelt uw organisatie het handelen van ondernemingen?

Op deze vraag zijn meerder antwoorden mogelijk

- Eigen medewerkers zoeken naar de vereiste informatie
- U werkt samen met 1 externe informatieleverancier
- U werkt samen met 2 of meer externe informatieleveranciers
- Het beheer van een deel van het vermogen is uitbesteed aan 1 externe vermogensbeheerder die zorg draagt voor de informatieverantwoordelijkheid
- Het beheer van een deel van het vermogen is uitbesteed aan 2 of meer externe vermogensbeheerders die zorg dragen voor de informatieverantwoordelijkheid
- Anders, te weten ...

20. Hoe wordt de uitvoering van het beleid op het vermogensbeheer gecontroleerd?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- De (externe) fondsbeheerder rapporteert regelmatig hierover naar het bestuur
- De (externe) fondsbeheerder rapporteert niet regulier hierover naar het bestuur
- Rapportage over uitvoering beleid is onderdeel van performance rapportage
- Er vindt geen toezicht plaats
- Anders, te weten ...

Lees verder op pagina 38.

21. Zijn de volgende aspecten onderdeel van het beleid over duurzaam of ethisch beleggen?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Arbeidsomstandigheden
- Armoedebestrijding
- Bio-industrie
- Bont
- Corporate governance
- Corruptie
- Dierproeven
- Discriminatie
- Gedwongen arbeid
- Genetische modificatie
- Kansspelen
- Kinderarbeid
- Mijnbouw
- Overtreding van ILO conventies (richtlijnen van de internationale arbeidsorganisatie)
- Overtreding van OECD richtlijnen voor multinationals
- Overtreding van wet- en regelgeving
- Productie en gebruik van milieugevaarlijke stoffen
- Productie van en handel in alcoholhoudende dranken
- Productie van en handel in pornografie
- Productie van en handel in tabaksproducten
- Productie van en handel in wapens
- Productie van kernenergie
- Samenwerking met dictatoriale regimes
- Schending van mensenrechten
- Vrijheid van vakbeweging
- Anders, te weten ...

22. Op welke asset klassen heeft het duurzaamheidsbeleid van uw organisatie betrekking?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Aandelen
- Vastrentende waarden
- Vastgoed
- Kas
- Anders, te weten ...

23. Hoe wordt naar de stakeholders van uw organisatie gecommuniceerd over het beleid en de uitvoering hiervan?

Op deze vraag zijn meerdere antwoorden mogelijk

- Over het beleid en de uitvoering hiervan wordt uitgebreid en openbaar gerapporteerd
- Hierover wordt niets openbaar gecommuniceerd
- Er wordt alleen naar bepaalde stakeholders gecommuniceerd
- Anders, te weten ...

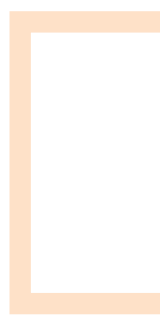
Gelieve de volgende vragen alleen te beantwoorden indien u bij vraag 14 de laatste antwoordcategorie heeft ingevuld.

24. Heeft uw organisatie ooit overwogen duurzaam te gaan beleggen?

- Ja, maar er is besloten er van af te zien
- Ja, maar het beleid moet nog worden geformuleerd
- Nee, het onderwerp is nog niet eerder ter sprake gekomen
- Anders, te weten ...

25. Indien u besloten heeft van duurzaam beleggen af te zien, kunt u dan aangeven om welke redenen dit is gebeurd?

- Duurzaam beleggen gaat ten koste van het rendement
- Er zijn onvoldoende producten en diensten verkrijgbaar
- Organisatie heeft andere prioriteiten
- Past niet bij de missie van uw organisatie
- Complexiteit van de materie
- Anders, te weten ...

Hartelijk dank voor het invullen van de enquête.
Indien u nog aanvullende opmerkingen heeft
naar aanleiding van de enquête, dan kunt u
deze op papier zetten en meesturen met de
enquête. We verzoeken u vriendelijk de enquête
voor **14 november** naar Marcel Jeucken op
onderstaand adres.

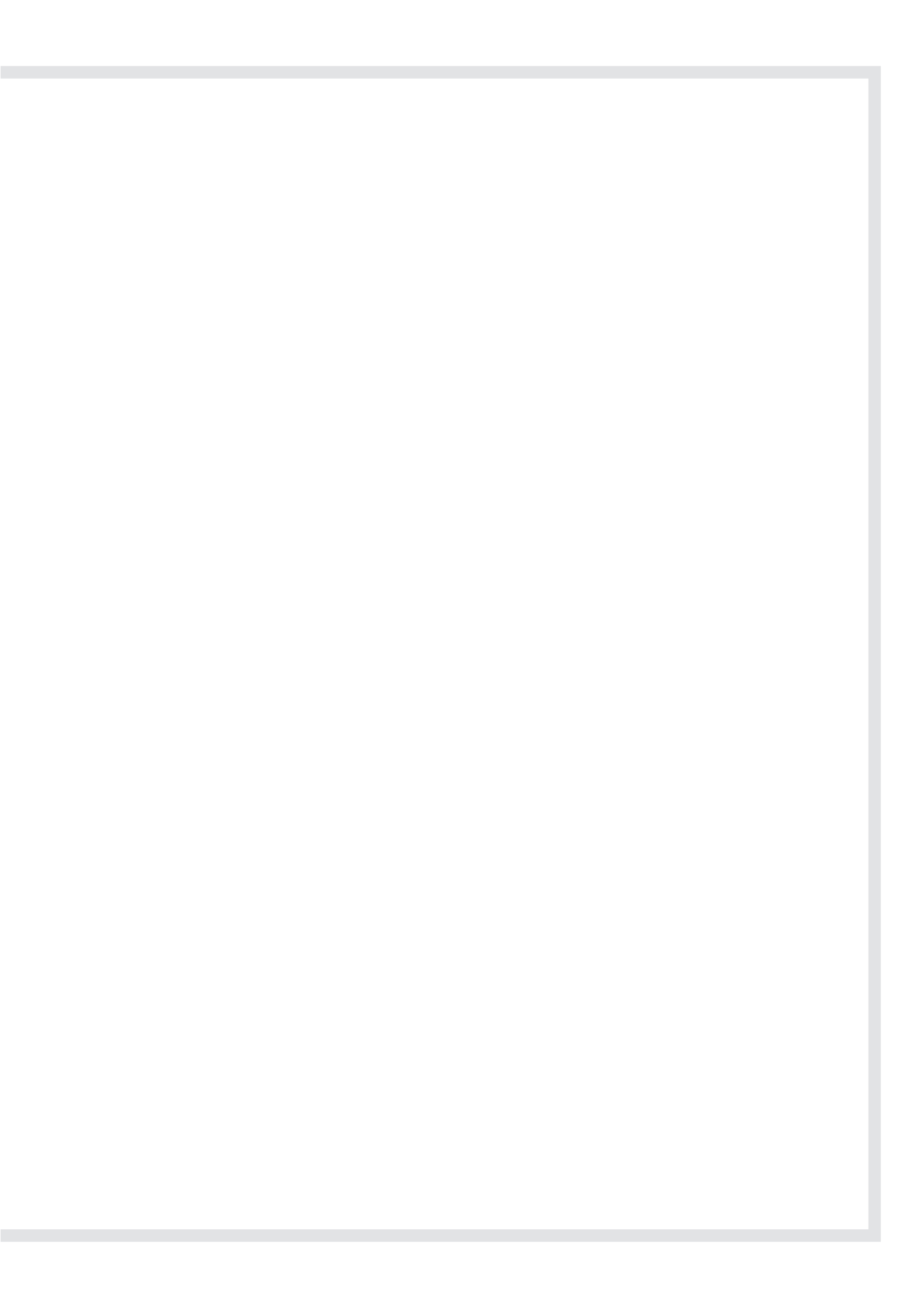
Contactpersonen:

Marcel Jeucken
Dutch Sustainability Research
Postbus 55, 3700 AB Zeist
tel.: +31 30 694 2618
fax.: +31 30 693 6566
email: marcel.jeucken@dsresearch.nl

Anna Pot
Robert Smallegange
ING Investment Management
Duurzaam Beleggen
tel.: +31 70 378 1984
email: robert.smallegange@ingim.com

Dutch Sustainability Research

Dutch Sustainability Research

